

ЗАЩИТЕНИ ДИПЛОМНИ РАБОТИ, ДИСЕРТАЦИИ И ТЕЗИ

ФУТБОЛНАТА ТЕРМИНОЛОГИЯ В СЪВРЕМЕННИЯ УКРАИНСКИ ЕЗИК

Ива Иванова

Анотация: Преди Европейското първенство по футбол в Украйна и Полша през 2012 г. лингвистите си поставиха за цел създаването на многоезичен речник на футболните термини, който да послужи и като средство за стандартизиране на терминологията, все още неизследвана и некодифицирана. Дипломната работа е съсредоточена върху съставянето на такъв речник, който пълно да включва българските и частично – английските еквиваленти на термините. Настоящата статия представя част от разработката по темата.

Ключови думи: терминообразуване, речник, футболна терминология.

През 2007 г. официално бе обявено, че Украйна и Полша ще бъдат домакини на Европейското първенство по футбол, което ще се проведе през 2012 г. Заедно с усилената подготовка на двете държави за изграждане на необходимите спортни съоръжения, под непрекъснатия контрол на УЕФА, в дебатите за първенството започнаха да се включват лингвистите и преди всичко практиците-преводачи. Актуална цел на обсъжданията е създаването на многоезичен речник на футболните термини, който да послужи и като средство за стандартизиране на терминологията, все още неизследвана и некодифицирана. Настоящата работа е съсредоточена върху съставянето на такъв речник, който пълно да включва българските и частично – английските еквиваленти на термините.

Футболната специализирана лексика не е по-сложна от никоя друга, тя е разбираема за широки кръгове хора. В състава ѝ влизат метафорично преосмислени термини от областта на военното дело (укр.*маневр, реванш, оборона*), а също така терминологизирани лексикални единици чрез изменение в значението на думи от общоупотребимата лексика (*ножиці, ворота*) (лексико-семантично терминообразуване). В текстовете на футболна тематика сред разглежданите езици възниква особен паралелизъм, който се дължи на

клишираните и устойчиви фрази. Тяхното овладяване значително улеснява описването на различните мачове.

За съставянето на речника източници ми бяха както правилникът на играта (в няколко преводни варианта, което поражда синонимията на лексикалните единици), така и различни сайтове със спортна или футболна тематика от Западна и Източна Украйна. Традиционното разграничаване на украинските земи е актуално и в моята работа, тъй като именно в Западна Украйна първоначално специалистите започват да се обръщат към проблемите на спортната терминология изобщо. Тук се появява първият учебник по футбол на украински език – „Копаний м'яч”, който излиза през 1906 г.

Поради факта, че на украински език все още не са правени двуезични речници (английско-украински например), не съм използвала готов речников материал. Но в процеса на събиране на материала можеха да се наблюдават интересните живи процеси в украински език: възраждането на термини от началото на 20 в., които се предлагат за замяна дори на утвърдени в езика интернационализми като *футбол* (явление, което не се наблюдава в български език), свободното навлизане на транслитерирани термини като *форвард* (*нападател*), *голкіпер* (*вратар*), за които се търсят домашни съответствия и това поражда дублетността на номинативните единици (рейд - напад, випад, форвард - нападник, голкіпер - вратар, брамкар), от една страна, и устойчивостта на украинската футболна терминология при отказа за кодиране на кирилица на интернационални термини като *воле*, за който е създадена семантична калка *удар з льоту*, от друга. В речника са включени термини-неологизми като *глорик* (със значение на „човек, който подкрепя побеждаващите футболни отбори”), които още не са фиксирани от лексикографията на езика, но се употребяват от носителите му. За разлика от България, където футболната игра е популяризирана от швейцарски спортисти и в терминологията са проникнали френски термини (*дузна*), в украински водеща роля за формирането ѝ има английски език (*пенальті*), който и днес е основен източник за попълването ѝ след период на русификация до края на 80-те години на 20 век.

В терминологичната подсистема на футболната лексика преобладават термините съществителни имена, чиято називна функция позволява най-пълно да се изрази съдържанието на понятието, което назовава съответният термин. В украински език особено явление е употребата на умалителни форми на съществителните имена в ролята на термини – например *стінка*, което в атрибутивното словосъчетание *захисна стінка* означава *защитна стена*, а в глаголното *зіграти в стінку* – *разигравам двойно подаване*. То се обяснява с високофреквентната употреба на умалителни форми в украински език. Като термини

функционират и глаголи като *париувати* (*отбивам удара на съперника*), *пресингувати* (*налагам преса*), които имат специфично значение в спортната терминология. От лексико-синтактично гледище във футболната терминология преобладават термините-словосъчетания, и по-точно простите термини-словосъчетания, образувани от два терминоелемента – пълнозначни думи. Първият компонент от тях обикновено е прилагателно име, а вторият – съществително, например: контролний матч (контролен мач), воротарський майданчик (вратарско поле), центральний захисник (централен защитник). Но широко застъпени са и термините-падежни конструкции от съществителни имена като *лінія воріт* (*голлина*), *принцип переваги* (*авантаж*).

Речникът съдържа 684 речникови статии, в които е отделено внимание на синонимните понятия, изрази и конструкции на украински език.

ПРИЛОЖЕНИЕ

РЕЧНИК НА ТЕРМИНОЛОГИЧНАТА И ПРОФЕСИОНАЛНА ФУТБОЛНА ЛЕКСИКА В УКРАИНСКИ ЕЗИК

I. НАЗВИ ГРАВЦІВ			
Украински	СИНОНИМНИ понятия, изрази и конструкции на укр.	Български	Английски
1. АМАТОР		Аматьор	
2. АТАКУВАЛЬНИЙ ПІВЗАХИСНИК		Атакуващ полузащитник	Attacking midfielder
3. АТАКУЮЧИЙ ХАВБЕК	Атакувальний півзахисник (див.)	Офанзивен халф	Offensive half
4. АУТСАЙДЕР		Аутсайдер	Outsider
5. БЕК	Захисник (див.)	Бек	Fullback
Правий бек		Десен бек	Right fullback
Лівий бек		Ляв бек	Left fullback
6. БІЧНИЙ АТАКУВАЛЬНИЙ ГРАВЕЦЬ	Фланговий нападник (див.)	Страничен нападател	The third striker: Wingers

7. БІЧНИЙ ПІВЗАХИСНИК	Крайній півзахисник (див.)	Страничен полузащитник	Outside forward, Wing half, wing half back
Правий півзахисник		Десен полузащитник	Outside right, Right half
Лівий півзахисник		Ляв полузащитник	Outside left, Left half
8. БІЧНІ ЗАХИСНИКИ	Флангові захисники (див.)	Страничні захитници, Крило	Wingbacks
9. БОМБАРДИР	Голеадор (див.), Снайпер (див.), Страйкер (див.), Нападаючий (див.), Нападник (див.)	Голмайстор	
Список бомбардирів -підніматися / піднятися в ~		Листа на голмайсторите -нареждам се на по-високо място в листата на голмайсторите	
10. БРАМКАР	Воротар (див.)	Вратар	Goalkeeper
11. ВАРТОВИЙ ВОРИТ	Воротар (див.)	Страж (разг.)	Custodian (coll.)
12. ВЕТЕРАН	Старожил команди	Ветеран	
13. ВИКОНАВЕЦЬ		Изпълнител	Performer
14. ВІЛЬНИЙ		„Метач”	
15. ВІЛЬНИЙ АГЕНТ		Свободен агент, Свободен трансфер	Free agent, Free Transfer
16. ВІНГЕР	Бічний атакуювальний гравець (див.)	-	W Wingers
17. ВІЦЕ-КАПІТАН	Капітан (див.)	Вицекапитан	Vice-captain
18. ВОРОТАР		Вратар	Goalkeeper
19. ГОЛЕАДОР	Бомбардир (див.), Снайпер (див.), Страйкер	Голмайстор	Top Goalscorer

	(див.), Нападающий (див.), Нападник (див.)		
20. ГОЛКІПЕР	Воротар (див.)	Пазител	Keeper
21. ГРАВЕЦЬ -технічний ~ -маневровий ~ -працьовитий ~ -швидкий ~ -(Кращий)~ матчу	Виконавець (див.), Партнер (див.)	Играч -техничен -маневрен -работлив -бърз -играч на мача	Player Man of the match
Провідний гравець		Титуляр	
Гравець атакуючого плану		Играч в атакуващ план	
Гравець захисного плану		Играч в защитен план	
Інтерактивний гравець		Играч на интерактивен футбол	Interactive player
Фланговий гравець		Флангови играч	
22. ГРАВЕЦЬ СЕРЕДНЬОЇ ЛІНІЇ	Гравці центра поля (див.)	Играч (в) от средната линия	Midfielder
23. ГРАВЕЦЬ-ПРОФІ	Профі	Професионален футболист	
24. ГРАВЦІ ЦЕНТРА ПОЛЯ		Играч в центъра	
25. ДИСПЕТЧЕР		Диспечер	-
26. ДОЧІРНЯ КОМАНДА	Фарм-клуб (див.)	-	
27. ДРУГИЙ СКЛАД	Дублери (див.)	Втори състав	
28. ДУБЛЕРИ	Другий склад (див.)	Втори състав	
29. ДУБЛЬ	Другий склад (див.)	Дубъл	S"Second string", The "stiffs"

30. ЗАДНІЙ ЗАХИСНИК		Заден защитник	-
31. ЗАПАСНИЙ ВОРОТАР		Резервен вратар	Reserve goalkeeper, Back-up
32. ЗАПАСНИЙ ГРАВЕЦЬ	Резервіст (див.)	Резервен играч (футболист)	Substitute
33. ЗАХИСНИЙ РЕДУТ (-у)		Защитни редици	-
34. ЗАХИСНИК -стандартний~ -провідний~	Відбирач	Защитник основен защитник	Defender
Номінальний захисник		Номинален защитник	
35. ЗБІРНИК		Футболист от националния отбор	
36. ІГРОВІ АПЛУА (невідм.) -грати в ~	Ігрові спеціалізації	Ігрови позиции играя на позиция	Association football positions
37. ІНСАЙД Лівий інсайд Правий інсайд	Злучник	Инсайд Ляв инсайд Десен инсайд	Inside forward Inside left Inside right
38. КАПІТАН	Лідер команди	Капитан, Лидер на отбора	Captain
39. КІПЕР	Воротар (див.)		

40. КОМАНДА	Ватага, дружина	Футбольна	Отбор, Тим, Команда	Team
-краща ~ світу			-най-добър отбор в света	
- ~ зірок світового футболу			-сборен отбор на звездите (на свєтовния футбол)	
- пересічна~			посредствен отбор	
-маленька~			-малък отбор	
-виступати за~			-играя за отбор	
-закрита~			-затворен отбор	
Перша команда			Първи състав	
Аматорська команда			Аматорски отбор	
Команда ветеранів			Отбор на ветераните	
Міні-футбольна команда			Отбор по минифутбол	
41. КРАЙНІЙ ЗАХИСНИК	Заложник		Краен защитник	-
42. КРАЙНІЙ НАПАДНИК			Краен нападател	-
Лівий крайній нападник			Ляв краен нападател	
Правий крайній нападник			Десен краен нападател	
43. КРАЙНІЙ ПІВЗАХИСНИК			Краен полузащитник	
44. ЛЕГІОНЕР			Легионер (чуждестранен футболист)	
45. ЛБЕРО	„Вільний” (див.)		Либеро	Sweeper

46. ЛІВІЙ ЗАХИСНИК		Ляв защитник (Ляво крило)	Left wingback
47. МАНЕРА (гри) -силова~ -грати в силовій~		Стил на игра (на отбора) -силов футбол -играя силов футбол	Styles of play
Стиль гри (футболу) -англійський~ -атакуючий~ -прагматичний~ -замкнений захисний~	Закрита команда (див.)	Стил на игра -англійски стил на игра -нападателен стил -прагматичен стил -затворен защитен стил	
48. НАПАДАЮЧИЙ	Загилювальник, Нападник (див.)	Нападател	-
49. НАПАДНИК	Нападаючий (див.), Голеадор (див.), Бомбардир (див.), Снайпер (див.), Нападаючий (див.), Страйкер (див.)	Нападател	
Правий нападник		Десен нападател	
Лівий нападник		Ляв нападател	
Чистий” нападник		Чист нападател	
50. НАПІВЗАХИСНИК	Півзахисник (див.), Півоборонець (див.)	Полузащитник	
51. НАПІВНАПАДНИК		-	-

52. НАПІВСЕРЕДНІЙ НАПАДНИК	Напівсередній, (див.)	Інсайд	Свръзка	Deep-lying forward, deep- lying center forward, the second striker, withdrawn striker; inside left, inside right
53. НОВОБРАНЕЦЬ	Новачок		Новак (за дадения клуб)	
54. ОБОРОНЕЦЬ	Захисник (див.)		Бранител	-
ОПІКУН			Пазач	
Персональний опікун			Персонален пазач	
55. ОПОРНИЙ ПІВЗАХИСНИК	Хвилеріз (див.), Опорник (див.)		Опорен полузащитник	Defensive midfielder Holding midfielder
56. ОПОРНИК	Опорний півзахисник (див.), Хвилеріз (див.)			
57. ОСНОВНИЙ ВОРОТАР			Основен вратар	Main goalkeeper
58. ОСТАННІЙ ЗАХИСНИК			-	Last man
59. ПАРТНЕР			Партньор	Partner
Партнер по атаці			Партньор в атака	
60. ПІВЗАХИСНИК	Підтинач, Бічник, Помічник		Полузащитник	-
61. ПІВОБОРОНЕЦЬ			Полузащитник	-
62. ПІДОПІЧНИ ТРЕНЕРА	Підлеглі тренера		Възпитаници на треньора	
63. ПЛЕЙМЕЙКЕР			Плеймейкър	Playmaker
64. ПОЗИЦІЯ (гравця)			Позиция на футболиста	
-стартова ~			-	
65. ПОЛЬОВИЙ ГРАВЕЦЬ	Польові футболісти		Полеви играч, Полеви	Outfield players

		футболисти	
66. ПРАВИЙ ЗАХИСНИК		Десен защитник (Дясно крило)	Right Wingback
67. РЕЗЕРВИСТ	Запасний гравець (див.)	Резерва	
68. СЕРЕДНІЙ ЗАХИСНИК		Среден защитник	-
69. СЕРЕДНІЙ НАПАДНИК		Организатор на атаките	-
70. СКЛАД КОМАНДИ -стартовий~ -оптимальний~ -експериментальний~ -комплектація~ -класа~		Състав на отбора -стартов -оптимален състав на отбора -експериментален състав окомплектоване на отбора -класа на отбора	Line-up
Основний склад	Основа	Основен състав, Основа на отбора	
Команда майстрів		Професионален отбор	
Збірна команда -зоряна~	Національна команда	Национален отбор, Сборен отбор звезден национален отбор	
Молодіжна збірна команда	Молодіжка	Младежки национален отбор	
Юніорська збірна (команда;	Юнацька збірна	Юношески национален отбор	
Головна команда	Провідна команда	Титулярен отбор	
71. СНАЙПЕР	Бомбардир (див.),	Реализатор	Shooter

	Голеадор (див.), Страйкер (див.), Нападающий (див.), Нападник (див.)		
72. СТОПЕР ЗУПИНЮВАЧ	Зупинювач (див.)	Стопер Преден централен защитник	Stopper
73. СТРАЖ ВОРІТ	Воротар (див.)	Страж (разг.)	Custodian (coll.)
74. СТРАЙКЕР	Голеадор (див.), Бомбардир (див.), Снайпер (див.), Нападающий (див.), Нападник (див.)	Стрелец	Striker
75. УНІВЕРСАЛ	Універсальний гравець (див.)		
76. УНІВЕРСАЛЬНИЙ ГРАВЕЦЬ	Універсал (див.)	Универсален игрaч (футболист)	Utility player
77. ФАРМ-КЛУБ	Дочірна команда (див.)		Farm team, Feeder team, Nursery club
78. ФЛАНГОВИЙ НАПАДНИК	Бічний атакуючий гравець (див.)	Флангови нападател	Flanking attackers
79. ФЛАНГОВІ ЗАХИСНИКИ	Бічні захисники (див.)	Флангови защитници	
80. ФОРВАРД Актив форварда	Нападник (див.), Страйкер (див.), Бомбардир (див.), Голеадор (див.), Снайпер (див.)	Нападател, Офанзивен футболист Голов актив на нападателя	Forward
81. ФОРМАЦІЯ	Організація	Формация, Организация	Formation
82. ФУНКЦІЯ (гравця на полі)		Функция (на футболиста на игралното поле)	
Оборонні функції		Защитни функции	

гравця		на футболиста	
83. ФУТБОЛІСТ -зірковий ~ -досвідчений ~ -креативний ~ -легендарний~ -славетний ~ -небезпечний~	Копун	Футболист - футболна звезда -опитен футболист -креативен футболист легендарен футболист - опасен футболист	Footballer
84. ХАВБЕК	Півзахисник (див.), Півоборонець (див.)	Халф, Халфбек	Midfielder, Halfback, Half
85. ХВИЛЕРІЗ	Опорний півзахисник (див.), Опорник (див.)		
86. ЦЕНТРАЛЬНИЙ ЗАХИСНИК	Центрбек (див.)	Централен защитник	Central defender
87. ЦЕНТРАЛЬНИЙ НАПАДАЮЧИЙ	Центр нападу, Центрфорвард (див.)		First striker
88. ЦЕНТРАЛЬНИЙ ПІВЗАХИСНИК	Середовик, Осередник, Центральний хав (див.)	Централен полузащитник	Central Midfielder
89. ЦЕНТРАЛЬНИЙ ХАВ	Центральний півзахисник (див.)	Централен халф	Centre half
90. ЦЕНТРБЕК	Центральний захисник (див.)		Centre back
91. ЦЕНТРФОРВАРД	Чільник, Центрофорвард, Центральний нападаючий (див.)	Централен нападател	Centre forward
Центрфорвард таранного типу		Таран	Target man
Номінальний центрфорвард		Номинален нападател	

Литература

Карпець 2006: Карпець, Л.А., „Номінування спортивних явищ як об'єкт українського мовознавства”, Харківська державна академія фізичної культури, 2006, 211-213.

Лисяк 1992: Лисяк, О. За спортивну термінологію. – В: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Українська спортивна та військово-похідна термінологія. Львів, 1992, 47-49.

Манолова 1984: Манолова, Лилия. Българска терминология. – В: „Родна реч омайна” кн. 22. София, 1984.

Рудницький 1933: Рудницький, Я. Українська спортивна термінологія. – В: Календар-альманах на 1934 рік: Спорт в маси! Львів, 1933, 30-33.

Симоненко 1997: Симоненко, Л. Українська термінологія кінця ХХ століття. – В: Матеріали Всеукр.наук.конф. Українська термінологія і сучасність. Київ, 1997.

Янків 1998: Янків, І. Роль Івана Боберського у розвитку української спортивної термінології – В: Молода спортивна наука України. Зб.наук.праць. Львів. 1998, 79-84.

Ива Иванова е завършила Славянски филологии, специалност украинистика през 2008 г. Защитила е дипломна работа при Катедрата по славянско езикознание с отличен. Представената статия е част от нея.

Ива Иванова има интереси в областта на музиката и е работила две години като сътрудник в музикалното списание „Ритъм”. Понастоящем работи като редактор във в. InfoWeek (www.infoweek.bg) – издание за бизнес и информационни технологии.